

Entre els anys 1946 i 1983 el flabiolaire Quirze Perich acompanyà els gegants i els nans mataronins en totes les seves sortides, pel Corpus i per les Santes primer, i, després per Sant Jordi i per les Santes.

I gràcies a ell l'acompanyament dels gegants i nans de la ciutat es fa encara amb flabiol, fet pràcticament únic a Catalunya.

EN PERICH

Quirze Perich Iglésias (Sant Feliu de Buixalleu 1896 - Mataró 1985) fou un flabiolaire de tradició oral, músic de flabiol i bombo, actiu entre c. 1910 i 1983. Tot i que en els seus orígens geogràfics i musicals fou un músic de ball,¹ des dels anys 1920, quan immigrà al Maresme, va començar a introduir-se i a treballar en l'acompanyament de seguicis festius, sobretot de balls de bastons i gegants. A aquesta activitat dedicà els trenta darrers anys de la seva trajectòria musical, quan ja havien desaparegut els balls de flabiol, i cal destacar-ne la llarguíssima vinculació (1946-1983) als gegants i nans de l'Ajuntament de Mataró.

Perich fou el primer flabiolaire popular –i un dels poquíssims– a ser vindicat per la societat civil del seu temps, i el primer a ser estudiat

Els gegants i els nans davant la Creu de Terme.
Al fons, l'antic portal del pati de Santa Anna. A la dreta, Quirze Perich (c.1960).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

més enllà de l'anècdota folklòrica o del domini d'un repertori concret. Del Perich músic es conserven els instruments i una sèrie de documents i objectes personals (Museu de Mataró), fotografies (Museu Arxiu de Santa Maria), així com alguns enregistraments (Fonoteca del CPCPTC).² Una part considerable del repertori dels seus darrers anys ha estat transcrita i publicada.³

Els gegants i els nans a la muralla de Sant Llorenç. A la dreta, Quirze Perich (c.1955). MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

Aquestes Santes farà vint anys de la darrera actuació pública d'en Quirze Perich. Va tocar per a l'acompanyament dels gegants i nans de l'Ajuntament, feina que havia fet des de la festa major de 1946. En termes històrics, però, aquesta actuació es produí en unes condicions que ell no hauria pogut ni imaginar uns anys abans.

En Quirze Perich havia començat a exercir l'ofici de flabiolaire cap al 1910. Hi fou iniciat de manera precoç, segons uns paràmetres que altres flabiolaires poc més joves que ell, com en Joan Clapés (Gaserans 1907), ja no conegueren personalment; en aquest sentit, se'l pot considerar més proper a la generació dels seus pares que a la seva pròpia. Tot això fa que la seva biografia musical sigui una bona mostra del que han estat els darrers flabiolaires de la vella tradició oral.⁴

El 1972 es publicava a *El Correo Catalán*, «El de "flabiolaire", un ofici que se pierde»⁵ i un any més tard, aquest cop al *Tele-Exprés*, «Los setenta y siete años del último de los "flabiolaires"».⁶ Els escrits consistien en sengles entrevistes a Quirze Perich, i són interessants perquè mostren en poc espai l'estat d'opinió de l'època.⁷ Aquí en tindrem prou amb els títols, prou expressius.

Estrictament, no era cert que en aquell moment en Perich fos *el darrer flabiolaire*, i ell mateix ho insinua a les entrevistes. Però és molt possible que estigués convençut que aquell era un ofici que es perdia. Altres flabiolaires d'edat i d'extracció semblants feren, per aquells anys, manifestacions semblants: «Ja no haurà més flabiolaires perquè ja ningú no va a guardar»,⁸ manifestava cap a 1964 el flabiolaire *Estol de Blanes* (Ramon Estol i Clos, 1892-1967).

Aquesta frase, d'una o altra manera, l'hem sentida d'alguns dels flabiolaires de tradició oral que hem pogut encara conèixer i tractar (Clapés, Massó, Tayeda), i de vídues i fills d'altres. Tal era la consciència que tenien de la identitat entre unes determinades condicions de vida de les classes populars a pagès –afortunadament superades, per altra banda– i el seu ofici de músics.

Per exemple, quan el 1982 la ciutat de Mataró va voler homenatjar en Perich, hom va buscar tots els flabiolaires actius del país. Dels de tradició oral van poder fer-hi cap només els germans Joan i Vicenç Clapés; Silvestre Massó i Pere Tayeda van excusar l'assistència per motius de salut; aleshores no coneixíem l'Esteve Ubach, *Estevet de la Seu*, en Josep Verdager, *Roviretes*, pràcticament encara

Cartell «Les Santes: Fem-ne festa major» (1976), amb en Quirze Perich com a protagonista. MASMM. Cartells i Programes.

no havia reprès l'ofici, i no es va aconseguir que hi assistís cap dels quatre o cinc flabiolaires de ball de bastons que devien haver-hi.⁹ La mostra, però, era representativa de la situació.

Tots aquests flabiolaires eren d'extracció rural, la majoria estrenats abans de la Guerra Civil. Exceptuant els de balls de bastons, l'ocupació professional d'aquests músics havia estat, principalment, la interpretació de balls del dia a pagès, completada ocasionalment amb l'acompanyament de seguicis festius a ciutat (bastons, gegants...). Quan cap al 1960 acabaren de desaparèixer els balls de flabiol (sobretot per despoblament de les zones on havien estat vigents), la dedicació als seguicis festius restà com a única sortida professional d'aquests músics.

La majoria dels flabiolaires actius corresponien, com en Perich, a la tradició del rodal d'Arbúcies¹⁰ que és, numèricament almenys, la més important del segle xx, i això explica la seva persistència quan totes les altres ja s'havien extingit.

Al costat d'aquests, la mostra de 1982 incloïa alguns flabiolaires de cobla que, en un fet quasi sense precedents, en aquells anys acompanyaven seguicis festius en solitari.¹¹ I un fenomen nou, l'aparició de tocadors de flabiol procedents d'entorns cívics festius, amb unes actituds més properes a la participació cívica que a la dedicació a una feina remunerada (tot i que, a l'època, la majoria cobraven per les seves actuacions); uns quants d'aquests eren de Mataró.

Entre 1972 i 1983 havien passat moltes coses: sobretot un canvi de règim... i també l'aparició al nord del Bages del que temps més tard s'anomenaria *fal·lera gegantera*. No s'ha estudiat, tot i que valdria la pena, l'aparició en aquells anys d'uns fenòmens socials vinculats a l'ocupació festiva del carrer, l'exemple paradigmàtic del que són les *trobades* de tota mena d'activitats relacionades amb el que en els anys vuitanta es teoritzà com a *cultura tradicional i popular*. No fou el cas de Mataró, almenys amb els gegants. El nou Ajuntament democràtic va adoptar com a propi un model de festa que havia estat covat i rodat a partir de la iniciativa *les Santes, fem-ne festa major* (1975-1978), engegada des del Foment Mataroní d'aleshores però recolzada per tots els grups i

LES SANTES: FEM-NE FESTA MAJOR

**Foment
Mataroní
1975**

entitats antifranquistes. En aplicació d'aquest model, els gegants de la ciutat esdevenien un referent ineludible, tota una institució ciutadana. L'entrada de l'Ajuntament democràtic va comportar alguns canvis respecte de la situació immediatament anterior, sobretot en possibilitar la restauració a fons de les figures i moltes mesures de dignificació i de difusió del seu paper festiu. Un canvi no tan evident fou que, a partir d'un determinat moment, hom no cobraria per portar els gegants de l'Ajuntament ni tampoc per acompanyar-los musicalment.¹²

A les Santes de 1983 en Perich no era sol a tocar el flabiol. Això no era pas ben nou: en Perich, de jove, havia tocat en parella; i havia admès deixebles des de 1976. Però els nous flabiolaires de què parlem no eren «professionals»: ni cobraven per tocar ni tenien —i això és més important— un nivell de qualificació comparable al seu. Els gegants i nans, tanmateix, tampoc no eren en mans de «professionals»: en tenien cura, amb l'aquiescència de l'Ajuntament, un col·lectiu cívic que de no cobrar n'havia fet bandera, i que hi esmerçava una cura i una dedicació quasi sense precedents.¹³

Homenatge a en Quirze Perich
 Argentona, gener 1980.
 Fotografia Miquel Sala i Girbal.
 MASMM. Arxiu d'Imatges.

En un pla més personal, entre 1972 i 1983 en Perich havia esdevingut una mena de símbol cívic: el corpus de tradicions festives mataronines era, els primers anys setanta, molt reduït, i quasi que l'únic element mínimament desvinculat de les funcions d'Església eren els gegants, tot i que el seu paper s'havia anat desdibuixant des de la supressió de les processons.¹⁴ No és estrany que la campanya *les Santes, fem-ne festa major* prengué, dels gegants, el músic (en Perich), com a símbol d'allò «nostre», «propre», «senzill», «que cal que recuperem»... i que una fotografia seva sobre un fons taronja omplís els carrers amb el lema de la campanya. És clar que també en Perich era l'element més singular, de gegants, n'hi havia a molts altres llocs.

Es tractà potser de la primera vegada que un flabiolaire de tradició oral deixava de ser el músic més o menys anònim que es necessita per fer ballar els gegants. Els mateixos portadors, a Mataró, també comencen a tenir nom propi i, de ser els bastaixos dels gegants, esdevenen uns petits herois de la col·lectivitat: tots plegats, amb la seva «feina callada», haurien evitat que les «nostres coses» es perdessin. Vestir-ho i difondre-ho era, d'alguna manera, un acte de justícia històrica, de reconeixement cívic.¹⁵

En Perich té aleshores (1975) prop de setanta-nou anys, i accepta el paper de protagonista que se li dona. Tanmateix, sempre hem cregut que fou ben conscient que li havia estat atorgat per raons que no acabava d'entendre, i per persones amb qui tenia ben poc en comú... però que ja li anava bé.

Certament que tot aquest protagonisme cívic li plaïa, i que el va alimentar tan bé com va poder. Però seria molt injust pensar que ho fes sols per interès: en el fons, no se'n va saber avenir mai, i li semblava que els afalacs que rebia els havia de correspondre amb la seva presència i disposició.¹⁶ Que a resultes d'aquesta fama els alcaldes li fessin tocar les dormides des del balcó de l'Ajuntament (1978-1982) li havia de semblar, sens dubte, un honor immens. Com els diferents homenatges que

se li van fer, especialment el de la ciutat de Mataró, el 25 de juliol de 1982.¹⁷ En Perich, però, es mantingué en tot cas en el que entenia com a professionalitat, servant fidelitat a la colla i a l'encarregat molt més que a l'Ajuntament o a cap comissió cívica.

En Perich, bo i visquent a Mataró, encara fou a temps de tocar els potser darrers balls de flabioli al Maresme, a l'aplec del Far, en els darrers anys quaranta. I continuà fins a la fi de la seva carrera incorporant ballables nous,¹⁸ perquè el seu ofici era, de fet, tocar per al ball. Per a qualsevol ball, per ser exactes: va aprendre el repertori obligat dels balls de seguici que acompanyà, i hauria pogut tocar gitanes¹⁹ o sardanes llargues²⁰ si l'haguessin contractat per a això... Però en els darrers trenta anys de la seva vida professional ningú no ho va fer, el llogaven per a bastons i gegants, i a això es dedicava.²¹

La biografia d'en Perich no és l'única que exemplifica el confinament dels músics de tradició oral a determinades ocasions dels actes festius, folkloritzats o no. Amb l'excepció d'uns pocs acordionistes que encara tocaven balls (i que, per cert, havien generalment abandonat l'acordió diatònic), a començaments dels anys vuitanta els únics músics actius de la tradició oral eren grallers i flabiolaires que es produïen professionalment només en l'acompanyament de castells, entremesos i danses de seguici festiu. És el que anomenem *confinament* al mercat dels seguicis festius, l'únic que els quedava.²²

Quirze Perich tocant el flabiol davant la Casa de la Ciutat (1980).

Fotografia Miquel Sala i Girbal.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

L'envelliment de la darrera generació dels músics de tradició oral que atenien aquesta mena d'ocasions coincidí amb uns anys de grans esperances col·lectives, durant els quals la conquesta d'espais festius, la reapropiació cívica del carrer, multiplicà el nombre de seguicis i, per tant, la necessitat de músics per acompanyar-los. De fet, les iniciatives per ensenyar a tocar els instruments que sorgiren en aquells anys –els famosos *cursets de gralla*, per exemple– intentaven resoldre aquests dèficits, a partir de l'evidència que els mecanismes tradicionals de transmissió d'aquells oficis de música ja no funcionaven. En el cas del flabiol les coses no van anar –ni hi han anat pràcticament fins avui– com en el de la gralla, en què s'ha vist de tot; però tampoc no s'aconseguí generar una dinàmica comparable a la que ha presidit la magnífica reinvençió de l'acordió diatònic a Catalunya. No ens hi podem estendre, però convé tenir-ho present.

Hem parlat més amunt de l'aparició a començament dels anys vuitanta d'uns flabiolaires que no podien identificar-se amb els de la vella tradició oral ni amb els de la cobla de sardanes. Eren, si de cas, emparentables amb els antics flabiolaires de repertori tancat, per tal com sorgiren per acompanyar entremesos o balls de seguici festiu concrets; però se'n separaven igualment per llur extracció urbana –i sovint universitària– i per les formes d'aprenentatge de l'instrument i d'adquisició del repertori.

Aquest tipus d'interprets, aleshores nou, hauria estat la successió natural dels vells músics de tradició oral, amb els quals coexistiren i dels quals, molt sovint, aprengueren diferents aspectes dels antics oficis.²³ I durant un temps fou així. Uns i altres, però, acabaren desplaçats dels seguicis festius per unes noves formacions musicals amb les quals no podien competir: els *músics de colla*²⁴ –per preu–, i les bandes folk²⁵ –per prestacions musicals–. Altrament, el flabiol integrat en la mitja cobla reapareixia en zones i ocasions d'on havia estat absent durant dècades.²⁶

Aquests són, però, uns fets que en vida d'en Perich tot just s'insinuaven, i els retreiem perquè són l'explicació del tall en la transmissió dels antics oficis populars de música: els flabiolaires actuals

tenen, en general, poc a veure amb les tradicions populars dels flabiolaires del segle xx, almenys pel que fa a instrumentari, a maneres interpretatives i a repertoris.

Una herència singular de l'activitat d'en Perich a Mataró durant tant de temps és que, des de 1984, els Criteris i protocol dels gegants i nans aprovats per l'Ajuntament estableixen l'obligació ritual que els gegants i els nans de la Ciutat s'acompanyin amb flabiols. Que els gegants i els nans de l'Ajuntament i alguns altres de la ciutat conservin encara avui aquest acompanyament els fa pràcticament únics a Catalunya. I no sols això: malgrat els avatars dels darrers vint anys, Mataró és encara on hi ha més persones tocant públicament el flabiol i, cosa molt més important, l'únic lloc on es poden trobar actives totes les modalitats, facetes, estils i usos del flabiol en aquesta primera dècada del segle XXI. Es tracta d'un patrimoni popular intangible dels mataronins, potser no prou conegut ni valorat.

Rafel Mitjans i Teresa Soler

NOTES

1.- Les sessions de balls del dia (valsos, xotis, pasdobles...) servides per flabiolaires o per altres músics de la tradició oral (violinistes, grallers, acordionistes... segons els llocs) eren encara corrents a moltes zones de la Catalunya rural durant els primers decennis del segle XX).

2.- Esmentem només els materials dipositats en institucions públiques. En col·leccions privades, fons fotogràfics sense catalogar... hi ha algun element més, però sortosament la part més significativa es troba localitzada i assequible als estudiosos.

3.- Transcripcions de Jaume Aiats a *ELS GARROFERS* (1987), MITJANS I SOLER (1993).

4.- El lector interessat podrà trobar detalls a *ELS GARROFERS* (1987), MITJANS I SOLER (1993, 1994, 2001, 2003).

5.- CATALÀ 1972.

6.- CUSACHS 1973.

7.- Val a dir que ni aleshores, ni deu anys més tard, ningú no tenia altres referències sobre els músics de tradició oral que les curioses apreciacions d'Amades, de Campmany, de Violant i Simorra, d'Anglès... consultables només en publicacions d'entre vint i cinquanta anys abans.

8.- En efecte, l'aprenentatge tradicional de l'ofici comprenia una primera fase autodidàctica, desenvolupada normalment durant les èpoques en què els infants pobres de pagès eren enviats a fer de pastorets.

9.- Josep Prims, Pere Prat, Andreu Casacuberta, i els acompanyants discontinus dels balls de bastons del Lluçanès i del Congost.

10.- Aquesta tradició de músics de flabiol i bombo cobria un territori força extens, que no correspon a cap divisió administrativa, entre el Vallès, el Maresme, la Selva i Osona. S'han identificat prop de cinquanta músics, els darrers dels quals van tocar públicament fins a 1991. Arbúcies és aproximadament al centre d'aquest territori, i quasi tots aquests flabiolaires feien servir els flabiols característics dels constructors arbuciençs.

11.- Els mestres Rius i León, en Joaquim Alís... Caldria recular a l'època de Narcís Paulís per trobar un flabiolaire de cobla acompanyant seguicis festius.

12.- Aquesta innovació no va afectar mai en Perich (ni la resta dels antics portants professionals); però incorporà als gegants de la ciutat un element més propi de les colles de nova creació d'aquells anys que de la tradició secular de Mataró.

13.- Amb resultats espectaculars a l'hora d'ensenyar a portar les figures, de dirigir-ne la restauració, d'establir els protocols, de planificar-ne les sortides i d'acurar-ne la realització... però molt més discrets, encara avui, pel que fa a garantir-se un acompanyament musical de qualitat comparable a la de la resta d'elements de l'entremès.

14.- No deixa de ser una paradoxa. Els gegants aparegueren i s'anaren definint durant segles en el context de les processons de Corpus; molt més ençà van començar a

intervenir en les processons de festes patronals, i encara més tard i esporàdicament –durant el segle XIX–, en alguns actes cívics amb presència institucional. La supressió de les processons a partir del Concili Vaticà II va deixar molts gegants sense raó d'existir. Els que, com els de Mataró, sobrevisqueren, encetaren la via, diguem-ne civil, d'aquest antic entremès, caracteritzada fins avui per una tensió entre la llibertat de moviments i l'absència d'un marc protocolaritzat que n'assenyali els límits.

15.- Almenys en part, això era cert en aquell moment: en els anys seixanta i setanta molts gegants històrics conegueren l'abandonament i fins i tot la destrucció. Els de Mataró, salvats pels pèls d'un destí semblant c. 1963-1964, comptaren en els quinze anys següents amb la potser més competent de les colles de portants professionals que hi havia a Catalunya.

16.- A aquesta actitud devem, per exemple, que se'n conservi una bona sèrie d'enregistraments.

17.- Argentona li n'havia fet un abans, el 1979; com també Argentona s'ha avançat a Mataró dedicant-li un carrer, el 2001.

18.- A poc de retirar-se, ja entrats els anys vuitanta, encara va aprendre's *Los pajaritos*, que aleshores feia furor.

19.- De fet, sembla que en va tocar, a l'efímera reposició de les d'Argentona, el 1952.

20.- I no hauria estat cap cosa estranya: altres flabiolaires del rodal d'Arbúcies tocaven sistemàticament sardanes llargues al costat dels balls del dia, perquè els seus clients els ho demanaven. En Perich, de fet, en tenia al seu repertori, com a peces de lluïment.

21.- En general, l'acompanyament musical de gegants no ha comptat amb repertoris obligats fins fa uns quinze anys, màxim vint; els geganters sabien ballar els balls de moda (valsos, xotis, pasdobles... depenent de l'època) i tant ells com el públic apreciaven que el flabiolaire els toqués precisament això.

22.- Convé no confondre el *confinament* amb l'*especialització*, que en el cas dels flabiolaires és una pràctica professional que es remunta almenys al segle XIX, i que consisteix en el servei d'un corpus concret de repertori o d'una ocasió concreta. Tot i que a Arbúcies en deien «flabiolaires petits», l'*especialització* no comporta ni deficiència interpretativa ni manca de professionalitat: senzillament, hi ha flabiolaires que sorgeixen o que es produeixen com a tals en situacions en què l'únic ús social de l'instrument és aquell. L'exemple més clar són els nombrosos flabiolaires de balls de bastons concrets, els quals aconsegueixen, sovint, unes interpretacions inimitables.

23.- Salvades les distàncies, amb la gralla i l'acordió passaren coses semblants.

24.- Fenomen aparegut a finals dels anys setanta i generalitzat en els vuitanta: els músics formen part de la colla que s'encarrega del ball o entremès. Generalment, les colles no cobren per actuar, i els músics tampoc. La novetat és que la llibertat de llurs interpretacions és un valor menys important que la pertinença i la fidelitat a la colla.

25.- Anomenades des d'aleshores i fins fa ben poc «grups de música tradicional i popular».

26.- Però la seva reintroducció, oficialment mancada de referents directes, ha estat assenyalada pel mimetisme respecte de maneres interpretatives celtes o, sobretot, mallorquines. Vegeu «Taula rodona-debat» (2002).

BIBLIOGRAFIA

CATALÀ, Josep, «El de "flabiolaire", un ofici que se pierde», *El Correo Catalán-Especial* 4 (3 de setembre de 1972).

CUSACHS CORREDOR, Manuel, «Los setenta y siete años del último de los "flabiolaires"», *Tele-Exprés* (25 d'agost de 1973).

GARROFERS, Els. *En Quirze Perich, flabiolaire* (transcripcions musicals a cura de Jaume Aiats), Alta Fulla (Barcelona 1987).

MITJANS BERGA, Rafel; SOLER LLOBET, Teresa. *Músics de flabiol i bombo. Els flabiolaires del rodal d'Arbúcies* (transcripcions musicals de Jaume Aiats), Alta Fulla (Barcelona 1993).

– «Sobre la transmissió de l'ofici entre els músics de la vella tradició oral», *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 4, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (Barcelona 1994).

– *El flabiol dels flabiolaires*, Alta Fulla (Barcelona 2001).

– «El flabiolaire Quirze Perich», *Caramella*, 9 [en premsa], 2003.

«Taula rodona-debat sobre la transmissió de l'ofici de flabiolaire al segle XX», *III Col·loqui del Flabiol - Octubre de 2002*, edicions de l'Ajuntament (Arbúcies 2002) [en premsa].